

TRABZON'DA “ON TEMMUZ” BAYRAMI KUTLAMALARI

Volkan AKSOY*

ÖZ

II. Meşrutiyet'in ilan edildiği günlerde, Osmanlı Devleti içerisinde her kesimden milletin oluşturduğu birliktelik havası ve bayram coşkusu, bu günün milli bayram günü ilan edilmesiyle sürdürülmek istenmiştir. Zira devletlerin ve milletlerin birliğinde, beraberliğinde ve ortak bir tarihi hafıza oluşturmasında önemli bir yeri olan böyle günlerin, milli bayram ilan edilmesi, o yıllarda ittifak-ı anasın sağlamada da bir araç olarak düşünülmüştür. Bu amaçlar etrafında bu makalede II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) yılının milli bayram günü kabul edilmesi ve bu bayramın özellikle İstanbul dışında bir merkezde, Trabzon'da, nasıl yankı bularak kutlandığı üzerinde durulmuştur. Böylece II. Meşrutiyet'in ve onun getirdiği yeni siyasi hayatın, farklı yönleriyle daha bütüncül değerlendirilebilmesine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: On Temmuz, II. Meşrutiyet, Milli Bayram, Trabzon.

CELEBRATIONS FOR 10 JULY IN TRABZON

ABSTRACT

After the proclamation of Constitution II, the Ottoman government, declaring July 10th as national day, wanted to arouse a festive joy and bliss of togetherness of all Ottoman nations. Since such declarations would consolidate the unity of the peoples and states playing an important role in the construction of a common historical memory, the government regarded it as a means of the “unity of nations.” This paper, therefore, reviews the proclamation of Constitutional Monarchy II on July 10, 1324 (July 23, 1908) and the declaration of the national holiday. The paper also investigates the effects of the event particularly outside the center of Istanbul revealing how it was received and celebrated in Trabzon. The study, finally, aims to shed light on different aspects of the issue providing a broader view of the new political life after the Constitution II, 1908.

Keywords: 10 July, Constitutional Monarchy II, National Day, Trabzon

---

* *Okt.*, KTÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, TRABZON.

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra Osmanlı Devlet ve toplum hayatına giren en önemli gelişmelerden birisi, II. Meşrutiyet'in ilan tarihi olan 10 Temmuz'un (23 Temmuz) "milli bayram" olarak kutlanmaya başlanmasıdır. Bilindiği üzere bu tür milli bayramlar, siyasal iktidarlar tarafından hem meşrutiyet sağlama, hem de insanları bir birlik altında millete dönüştürme amacıyla bir araç olarak kullanılmıştır. Bayramların her sene kutlanmaya başlaması insanlar arasında kolektif bir bilincin doğmasına yardımcı olduğu gibi, aynı milletin üyesi olma duygusunun güçlendirilmesine, milletin kendine güveninin artmasına da yardımcı olur. Kutlamalarda söylenen marşlar, oynanan oyunlar, bayraklarla süslenen cadde ve evler, yapılan resmigeçitler de bu duyguların hissedilmesine katkı sağlar.¹ Bu anlamda II. Meşrutiyet'in ilanından sonra milli bayram kavramı daha çok kullanılmaya ve kutlamalar daha düzenli yapılmaya başlanmıştır.²

II. Meşrutiyet'in ilan günü olan 10 Temmuz'un bir bayram günü ilan edilmesi fikri, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığının, başka bir ifadeyle kuruluş günü olarak kabul edilen 14 Kânunusani'nin (27 Ocak) "Eyyam-ı Mahsusâ Meyanına Kayıt ve İthaline Dair Takrir" in İzmit Mebusu Ahmet Müfit Bey tarafından gündeme getirildiği 13 Kânunusani 1324 tarihinde ortaya çıkmıştır. Hüseyin Cahit Bey (İstanbul), bu konu görüşülürken "*Tarih-i Osmanîmizi tetkik edecek olursak, bu mefahir-i milliyi pek çok buluruz. Hâlbuki bizim için en birinci medar-ı iftihar 10 Temmuz tarihidir. Binaenaleyh, bir yevm-i mahsus-ı millî ittihaz edeceksek daha ziyade bunun Osmanlılara şamil olmak üzere 10 Temmuz tarihinin kabulünü teklif ederim.*" diyerek³ II. Meşrutiyet'in ilan edildiği günün, bayram günü olarak kabulünü önermiştir.⁴ Bunun üzerine

¹ Sanem Yamak, "Meşrutiyetin Bayramı: 10 Temmuz İd-i Millisi", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:38 (Mart 2008), s. 325.

² Düzenli olmayarak I. Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıldönümü kutlamaları yapıldığı bilinmektedir. Kanun-i Esasi'nin ilan tarihi olan 27 Aralık gününün özel günlerden kabul edilerek kutlanması kararlaştırılmıştı. Meclisin kapatılması ile bu kutlama kısa ömürlü olmuşsa da yurt dışında bulunan İttihatçılar tarafından o günün anısına yapılan kutlamalara devam edilmiştir. Bkz. Mesut Çapa, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları (1913-1922)", *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri (8-10 Nisan 1999)*, Yayına Haz: Turan Gökçe, İzmir, 2000, s. 559.

³ *MMZC*, Devre:1, İçtima Senesi:1, C:1, 13 Kânunusani 1324/26 Ocak 1909, s. 320.

⁴ Bu noktada şu hususu da önemle belirtmek gerekir. 10 Temmuzun bayram kabul edilmesini siyasi bir hareketin ifadesi görekerek bütün milleti kucaklayan bir güne de ihtiyaç duyulduğunu düşünenler vardı. Böyle bir gün tespiti her ne kadar Meclis-i Mebusan'da gerçekleşmediyse de Osmanlı aydınları ve Darülfünun talebeleri sadece Meşrutiyetin kabul günüyle yetinmeyip, milletin şanlı tarihini ifade eden, yine millete bir atılım başlatma heyecanını sağlayacağını düşündükleri Osmanlı Devleti'nin kuruluş gününü de 17 Kânunuevvel 1329/30 Aralık 1913 yılından itibaren, kutlamaya başlamışlardır. Bu günü ise ilmi bir incelemeye tâbi tutmadan, Selçuklu sultanından gelen hâkimiyet alametleri ve Osman Bey'in kendi adına okutmuş olduğu hutbenin tarihi olarak kabul edilen 17 Kânunuevvel'den dolayı belirlemişlerdir. Daha sonraki yıllarda ise okulların tatil edilerek bütün devlet erkânının katılımıyla kutlanan resmi bir tören haline gelmiş, bu törenlere Donanma-i

söz alan Kozmîdi Efendi (İstanbul), Yusuf Kemal Bey (Sinop), İsmail Hakkı Bey (Bağdat) bu teklife destek verirken, Halil Menteşe (Menteşe) ve Cemal Bey (Kütahya) her iki günün de “id-i millî”den kabul edilmesini teklif etmiştir. Şükrü Efendi (Sivas) ve İsmail Paşa (Gümölcine) ise, asıl üzerinde durulması gerekenin bir gün tespiti değil, mali istiklâlin, iç ve dış borçtan devleti kurtaracak bir bütçe düzenlemesinin yapılarak istiklâlin teminat altına alınması olduğunu ifade ederek daha gerçekçi bir tutum ortaya koymuşlardır.⁵ Ancak bu teklif ve tartışmalar sonunda Hüseyin Cahit Bey’in teklifi ön plana çıkmış ve teklifin, usul-i dairesinde meclise sunulmadığı gerekçesiyle layiha Encümeni’ne gönderilmesi kabul edilmiştir.⁶ Layiha Encümeni’ne yollanan teklif daha sonra Encümen tarafından değerlendirilmiş ve hazırlanan mazbata 19 Mayıs 1325 tarihinde Meclis-i Mebusan’da okunmuştur.⁷ Buna göre teklif edilen, 10 Temmuzun bayram günü kabul edilmesi ve böylece bu önemli günün halkın hatırasına işleneceği ifade edilerek mazbata oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir. Daha sonra sadarete sunulan bu karar, orada okunmuş ve

---

Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti de sahip çıkmıştır. Bkz. Mehmet Şahingöz, “Osmanlı’dan Millî Mücadeleye İstiklal-i Osmanî Günü Kutlamaları”, *Yeni Türkiye*, Osmanlı Özel Sayısı, C. 1, Ankara, 1999, s. 195-197; Çapa, *a.g.m.*, s. 560-562; Hasan Akbayrak, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Millî Bayramlar”, *Tarih ve Toplum*, Sayı:43, Temmuz 1987, s. 31.

⁵ Selahattin Özçelik, “Osmanlı Mebusan Meclisi’nde Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu ve “İstiklâl Günü” Tartışmaları”, *Türk Yurdu*, 700. Yılında Osmanlı, Aralık 1999-Ocak 2000, Sayı:148-149, s. 515.

⁶ *MMZC*, Devre:1, İctima Senesi:1, C:1, 13 Kânunusani 1324/26 Ocak 1909, s. 319-323; Yamak, *a.g.m.*, s. 326-327; Özçelik, *a.g.m.*, s. 514-516; Gazanfer İbar, “Hürriyet İlanı İlk Millî Bayramımızdı”, *Atlas Tarih*, Haziran-Temmuz 2012, Sayı:13, s. 69.

⁷ Tarihi istiklali Osmanîye müsadif olan Kânunusani-i Ruminin on dördüncü gününün tebcil ve terkim edilmesi arzusunu mübeyyin olarak Maarif Nezareti Levazım Dairesi Müdür Muavini Mehmet Ziya imzasıyla İzmit Mebusu Ahmet Müfit Bey’e keşide edilen 5 Kanun-i sani 1324 tarihli telgrafname mumaileyh tarafından 8 kanun-i sani 1324 tarihli layiha ile Makam-ı Âli Riyasete takdim ve tarihi mezkûrun vakayii mühime-i milliyemiz sırasına kaydıyla, her sene bugünde sair eyyam-ı mahsus misillü şehri ayin icra edilmesi lüzumu teklif olunduğundan lâyiha-i mezkûre Heyeti Umumiye kararı ile Encümenimize tevdi buyrulmuştur. Bittetik Devlet-i Osmaniyemizin tarihi zuhuru da mebdî istiklali misillü mefahiri milliyemizi müstelzim vekayii mesuda ve müteyem mine cümlesinden olup, usulü meşruai Meşrutiyete ve hâkimiyeti Milliye-i Osmaniyemize taalluk eden Kanun-i Esasimizin tekrar ilanına on Temmuz tarihinde hâsıl olan muvaffakiyet-i azimemiz dahi şayan-ı tebcil bulunduğundan bunların her biri bir yevmi mahsus olmak üzere kabul edilmek umuru müstahseneden ise de, esasen âyâd ve eyyamı mahsusanın kesreti muvafık hikmet görülemediği ve eslâfin da mülâhazaya itibâan eyyam-ı müteaddidei kadimeyi fevkalâde tezkirata tabi tutmadıkları varidi hatır olmuştur. Ancak salîfüzzikr tevarihden yalnız On Temmuz tarihi her sene eyyam-ı resmîye-i milliyemizden addolunup şehri ayin icra edilirse, bu suretle tarihi mezkûrun mahiyet ve ehemmiyeti hâtrai enamda menkuş kalır. Kanuni Esasimizin ilâmâşâallahî taâlâ devamı tebcil ve tevkirine umumî bir zemin istihzar edilmiş olmak faydası melhuz idüğünden ve efkârı umumiyenin temayülâtı da bu merkezde bulunduğundan, bu babda bir kanunu mahsus layihası yapılmak üzere Makam-ı Sadarete işarı keyfiyet olunmasının Heyeti Umumiye kararına vabeste bulunduğu ekseriyetle tezekkür kalındı. 24 Kanunusani 1324, Layiha Encümeni reisi Canik Mebusu Abdullah. *MMZC*, Devre:1, İctima Sene:1, C:4, 19 Mayıs 1325/1 Haziran 1909, s. 86.

“*Meşrutiyet’in te’vid ve tahkimi ve ezhan-ı umumiyyede takriri maksadına hadim olacak... saadet-i Osmaniye olan yevm-i mahsusı mezkurun her sene alenen şehr-i âyin ile tebcili... her sene tarih-i mezkure müsadif eyyamın a’yad-ı resmîye-i Osmaniye’den addiyle...*” denilerek⁸ karara alınan tezkere tasdik edilmesi için Meclis-i Mebusan Riyaseti’ne gönderilmiştir. Bu gönderilen tezkere hem Meclis-i Mebusan hem de Meclis-i Ayan tarafından aynen ve ittifakla kabul ve tasdik edilmiş, böylece 10 Temmuz tarihi resmi bayram günü olmuştur.⁹

10 Temmuz gününün resmi bayram olması ve şenliklerle kutlanması kararı verilmesi üzerine, başta İstanbul ve Selanik olmak üzere yurdun pek çok yerinde hazırlıklar yapılmış ve bu gün bir dizi etkinlikler çerçevesinde kutlanmıştır. Bu bayram günü, yalnız bir sınıfın, bir ırkın değil bütün Osmanlıların bayramı olarak görülmüş ve o hava içerisinde kutlanmıştır.¹⁰ Halk 10 Temmuz sabahı Beyoğlu Caddesini doldurmuş, oradan Taksim Kışlası’na gelmiş ve kurulan büyük bir takın altından geçerek yürüyüşlerini Hürriyet Tepesi’ne doğru sürdürmüştür.¹¹ O günün akşamı ise İttihat ve Terakki Cemiyeti Yıldız’da devletin ileri gelenlerine bir yemek tertip etmiştir.¹²

II. Meşrutiyet’in ilan gününün milli bayram kabul edilmesiyle birlikte,

⁸ *BOA, MV*, Dosya no:129, Gömlek no:38, 17 Haziran 1325/30 Haziran 1909.

⁹ Bu kabulün hemen ardından 10 Temmuz’un resmi bayram günü olması, Padişahın onayı ile uygulanmak üzere karara bağlanmıştır. “Meydan-ı saadet-i Osmaniye’den olan 10 Temmuz tarihinin eyyam-ı resmîye-i Osmaniye’den adinde dair hükümetçe tanzim ve irsal olunan lâyiha-i kanuniyenin Heyet-i Umumi-i Mebusan’da bil ittifak kabul edilmiş olduğuna dair meclis-i mezkur riyasetinden varid olan 22 Haziran 1325 tarih ve elli bir numaralı tezkere mefufuyla beraber Heyet-i Umumiye-i Ayan’da mütalaa olunarak salif-üz zikr lâyiha-i kanuniye aynen ve bil ittifak kabul ve tasdik kılınmış ve bil istizan tasdik-i âli Hazret-i Padişahi’ye iktiran etikten sonra ceride-i resmîye ile ilanıyla mevki-i icraya vazî olunmak üzere bâ tezkere kuvve-i icraiyyeye tevdiine karar verilmiştir.” Bkz. *BOA, DHMKT*, Dosya no:2872, Gömlek no:33, 23 Haziran 1325/6 Temmuz 1909.

¹⁰ *Tanin*, 12 Temmuz 1325/25 Temmuz 1909, No: 321, s. 1.

¹¹ İstanbul Şişli’deki Hürriyet-i Ebediye Tepesi’nde, Meşrutiyet’in ilk yılında yapılan resmigeçit ve kutlamaların programı için bkz. *Takvim-i Vekayi*, 9 Temmuz 1325/22 Temmuz 1909, No:279, s. 1-2. İstanbul’da ilk kez yapılacak 10 Temmuz kutlamalarıyla ilgili Trabzon’daki Feyz gazetesi de bilgi vermiştir. Buna göre Sarayburnu civarının ve Meclis-i Mebusan dairesinin gece fenerlerle aydınlatılacağını haber veren gazete, ayrıca havai fişeklerin atılacağını ve bunlardan çıkan kıvılcımlarla “yaşasın meşrutiyet” levhası yazılacağını, ev ve dükkânların da bayraklarla donatılacağını ifade etmiştir. Bkz. *Feyz*, 23 Haziran 1325/5 Temmuz 1909, No:77, s. 6.

¹² *Tasvir-i Efkâr*, 11 Temmuz 1325/24 Temmuz 1909, No:55, s. 5. İstanbul’da yapılan bu ilk kutlamalar daha sonraki yıllarda daha da özenli olmaya başlamıştır. Bu bağlamda resmi daireler tatil edilmiş, geceleri fener alayları yapılmış, bu kutlamalara gayri Müslimlerin ve onların ruhani liderlerinin katılımı için de çaba sarf edilmiştir. Törenin büyük bir düzen içerisinde sürdürülebilmesi için İttihat ve Terakki Cemiyeti her yıl kutlama programı hazırlamıştır. Böylece kılık kıyafetler, söylenecek marşlar, resmigeçitlere katılacak guruplar, gayri Müslimlerin üstleneceği görevler, kısacası tüm detaylar düşünülmüş ve özellikle İstanbul’da kutlamalar büyük katılımlarla gerçekleştirilmiştir. Bkz. İbar, *a.g.m.*, s. 69-72. Mütareke dönemine kadar İstanbul’da yapılan kutlamalarla ilgili olarak ayrıca bkz. Akbayrak, *a.g.m.*, s. 32-34.

kutlamaların yurdun pek çok yerinde yapıldığını belirtmiştik. Bu doğrultuda kutlamaların yapıldığı önemli vilayetlerden biri de Trabzon'du. Bu günün bayram olması Trabzonlulara birinci sayısında "İd-i Milli-i Osmanî" başlıklı yazısıyla Kehkeşan dergisi duyurmuş ve o günün havasını da yansıtan şu sözlerle bayramı müjdelemiştir:¹³

"Ey muhterem Osmanlılar! Bu yevm-i mukaddes ve mübecceli (yüce) bütün mevcudiyetimizle yâd ederek alkışlayalım. Bugün, otuz iki senedir mahkûm-ı zeval ve inkıraz olan millet-i mazlume irade-i ilahiye ile zincir-i istibdadı parçalayarak hürriyeti istirdad ve hakimiyet-i milliyeyi tesis etti. Bir sukut-ı daimi ile a'mak-ı mezellet (alçaklığın derinlikleri) ve felakete düşen Osmanlılar, bugün nazargâh-ı cihanda büyük akvama şayan bir azim ulviyyet-nisar ile (büyüklük saçarak) çerağ-ı adaleti iş'al (tutuşturmak, alevlendirmek) ve saha-i şan ve şerefte bil-cümle akvamı geride bırakarak bütün cihanı hayran eylediler. Vucuda getirdikleri bu inkılâb-ı kebirî yıldızlı yazılarla tarih-i aleme hak ettirdiler. 10 Temmuz tarih-i mukaddesi! İşte Osmanlıların hakiki bayramı, îd-i ekber-i millîsi. Bugün Osmanlıların kalpleri arş-ı hürriyetten dökülen nurlarla lebaleb (dopdolu). Kehkeşan, Meşrutiyetten seylan (akan) eden elmaspare-i feyiz ve saadetle bir şevk-i mesarrıdır (sevinç). Uhuvvet-i vataniye ile birbirlerine merbut olan bütün Osmanlıları, Kehkeşan samimi kalple tebrik eder. Yaşasın Millet, Yaşasın Meşrutiyet."

Osmanlıların gerçek bayramı olarak ifade edilen bu günün müjdelenmesinin ardından Trabzon'da 1910 yılında yapılan kutlamalara bakıldığında, Trabzon İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin¹⁴ önemli bir rol üstlendiğini görmekteyiz. Bu etkinliğine paralel Cemiyet, 10 Temmuz İd-i Millîsi'nde takip edilecek program şu şekilde belirlemiştir:

"Heyet-i Merkeziye ve kulüpler, Temmuz'un 10. günü saat birde Zeytinlik Kulübü'nde toplanarak saat 3'ten evvel Hükümet dairesine ve oradan Askeri daire ve Belediye'ye tebrike gideceklerdir. Buraları tebrik ettikten sonra Zeytinlik birinci, üçüncü ve beşinci kulüp idare heyetleri, Ortahisar ikinci, dördüncü ve altıncı kulüp idare heyetlerini ziyaret edecek ve avdetlerini müteakip onlar dahi iade-i ziyaret edecektir. Cemiyet-i Muhtereme nâmına tebrikleri her altı kulüp kabul edebilecektir. Sair kulüpler tarafından cemiyet-i muhteremeye vaki olacak ziyaret ve tebriklerin, saat 6'dan 8'e kadar ifası muntazırdır. Mamafih, cemiyetin

¹³ *Kehkeşan*, 10 Temmuz 1325/23 Temmuz 1909, No:1, s. 3.

¹⁴ Trabzon'da İttihat ve Terakki Cemiyeti Kulübü'nün resmi açılışı 27 Kasım 1908 yılında başta vali olmak üzere şehrin ileri gelenleri ve halkın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bkz. *Feyz*, 18 Teşrinisani 1324/1 Kanun-i Evvel 1908, No. 33, s. 4. Trabzon'daki bu şubenin başkanı Binbaşı İrfan Bey olurken, cemiyet ailemdarlığını Rüsümât Nazırı Mehmet Emin (Yurdakul) Bey yapmıştır. Bkz. Süleyman Beyoğlu, *İki Devir Bir İnsan Ahmet Faik Günday ve Hatıraları*, Bengi Yay., İstanbul 2011, s. 34-35.

kulüpleri, umuma her saat için açıktır. Saatler alaturka hesabıyladır. Saat 6'da Zeytinlik kulüpleri ihvânını toplayıp önde Hürriyet Mektebi talebesi olduğu ve bayraklarıyla ve müntehib-i ihvân tarafından vatan şarkıları okunduğu ve askeri mızıkada bulunduğu halde Ortahisar kulübüne gidilecektir. Orada bulunan Ortahisar kulübü ihvanıyla birlikte avdetle Debbağhane Caddesi'nden Sipahi Pazarı ve Semerciler Caddesi yoluyla Hürriyet Meydanı'na muvasalat ve oradan ilan-ı Meşrutiyetin yüce hatrasına havi bir nutuk okunduktan sonra tekrar musiki ve şarkı ile Zeytinlik kulübüne avdet edilecek ve kulüp tarafından askeri mızıkada efradına ikram yapılacaktır. Bundan sonra, mızıkada tarafından üç defa selam havası çalınıp kulüpler ihvanı birbirinden ayrılacak ve Ortahisar kulüpleri ihvanı tekrar sancak ve şarkılarla kulüpten avdet edecektir. Gündüz cemiyetin kulüpleri sancaklarla suret-i mutantan süslenecek ve gece dahi mükemmel bir derecede aydınlatılacak ve sabaha kadar sevinç gösterilerinde bulunulacaktır. Gerek gündüz, gerek gece katiyen fişek atılmayacaktır. Ortahisar kulübü idare heyetleri gece saat bir buçukta Zeytinlik kulübüne gelerek beraberce gündüz ziyarete gelen kulüplere ve sair zevat-ı kirama iade-i ziyaret edilecektir.”¹⁵

Bu planlamadan anlaşılacağı üzere Trabzon'daki İttihat ve Terakki Cemiyeti kulüpleri oldukça yoğun bir bayram programı hazırlamıştır. Ziyaretler, şarkılar, ikramlarla birlikte kulüp ve uygun caddelerin süslenmesi, konuşmalar ve sabaha kadar sevinç gösterileri içerisinde bu özel günü kutlamışlardır. Her taraf yeşil ve kırmızı bayraklarla süslenmiştir. Hürriyet Meydanı'nda yapılan konuşma ve gösterilerde ayrıca misafir olarak Trabzon'da bulunan Arnavut Efrad-ı Cedidesi de hazır bulunmuştur. Resmigeçitte bir sancak altında toplanılması Meşrutiyetin getirdiği birliğin simgesi olarak görülmüştür. Bu özel günde ayrıca Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Trabzon Merkez Heyeti tarafından Padişah Mehmet Reşat'a bir tebrik telgrafı da çekilmiştir.¹⁶ Naci Bey'in sahip olduğu ve bugün bizlere o dönemle ilgili önemli bilgiler aktaran Trabzon'da Meşveret gazetesi ise bugüne özel renkli bir baskıyla çıkmış, 10 Temmuz şerefli büyük bir milli bayram olarak müjdelendiği gibi meşrutiyet parlak bir güneşe benzetilerek:

¹⁵ *Trabzon'da Meşveret*, 7 Temmuz 1326/20 Temmuz 1910, No:193, s. 2.

¹⁶ *Trabzon'da Meşveret*, 14 Temmuz 1326/27 Temmuz 1910, No:195, s. 1. Aynı sayfada bu bayram günü dolayısıyla Padişah'a Trabzon İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez Heyeti tarafından bir tebrik mesajı da çekilmiştir: “Devre-i mesut-ı milliyenin yevm-i iniflakı olan bu günde bakemal-i sıhhat ve ten-dürüsti (sağlam, kuvvetli) serir-i mualla-i Osmaniye ilelebet zinet-bahş olmaları temenniyat-ı halisanesi bergah-ı Huda'ya arz ve alâ kılınarak istihsal ve tahkim-i Meşrutiyet-i meşrûa yolunda hademe bulunan Trabzon Heyet-i Merkezi'ne merbut kullarımızın tekrimat ve tazimat-ı fevkalade (saygı ve hürmetle) ile icra eylediği tebrikatı hâk-i pay-ı kerempeymay-i şahanelerine arz ve ref eyleriz ferman.”

“Bidayet oldu On Temmuz zihî bir devr-i mesuda
Tulu etti bu günde ol meh-i ziba-yı hürriyet
Bi-hamdullah kâm aldık eriştik rah-ı maksuda
Ser-i tazime konu nûsha-i Kübra-yı hürriyet”

dizelerine yer verilmiştir. Ayrıca o günlerin önemli bir sıkıntısı olan Girit sorununa yönelik olarak adanın bir haritası gazeteye koyulmuş ve üzerine “*Girit bizim canımız*” ibaresi yazılmıştır¹⁷

Eldeki bilgiler ışığında önemli bir kutlamanın da 1911 yılı içerisinde yapıldığını görüyoruz. Bu yılın önemini bir kat daha arttıran olaylardan biri de Miraç gecesinin 10 Temmuz gününe rastlamasıdır. Zira Miraç gecesinin 10 Temmuz İd-i Millîsine tesadüf etmesi, bütün Osmanlıların yanı sıra gelecekteki milli saadet için de önemli bir manevi işaret olarak düşünülmüştür.¹⁸ Kutlamalara bu önemli gecenin duyguları da eklenmiştir. Diğer önemli bir gelişme ise daha çok Trabzon’a özel olup, eski Maliye Nazırı Cavit Bey’le İttihat ve Terakki’nin önde gelen isimlerinden Naci Bey’in Trabzon’da bulunmasıdır. Trabzon’da altı gün kalarak çeşitli ziyaretlerde bulunan bu kişiler, Meşrutiyet’in ilanı yıldönümünün, Trabzon gezisi günlerine rastlaması dolayısıyla törenlere katılmış ve tebrikleri kabul etmişlerdir. Ayrıca bu bayram gününün sabahında, Hürriyet Meydanı’nda Nizamiye Taburlarıyla Jandarma Karakol Kumandanlığı müdavimini tarafından parlak bir resmigeçit icra edilmiştir. Bu resmigeçitte Vali Bey, Selanik Mebusu Cavit Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumi Murahhası Mesulü Ömer Naci Beyler, ulema ve rüesa-i ruhaniye, vilayet mebusları, memleketin önde gelenleri, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin bütün kulüp azası hazır bulunmuşlardır.¹⁹ Resmigeçitin tamamlanmasının ardından Belediyede, Vali Bey Efendi tarafından resmikabul icra edilmiş, ardından heyet hep birlikte Zağanos mevkiine giderek oradan Eksotha Mahallesi’ne doğru olmak üzere yapılacak yolun resmi açılışını gerçekleştirmişlerdir.

Trabzonlular bu bayram gününde kırmızı beyaz bayraklarla ticarethane ve dükkânlarını süslemişlerdir. Dönemin gazetesinin deyişiyle “*vatanın, milletin esaretten kurtulduğu bu günde neşe ve sevinçlerini meydana çıkarmak lazım geldiğini takdir etmişlerdir.*” Resmi binaların tamamı Osmanlı bayraklarıyla ve çeşitli fenerlerle donatılmış, Uzun Sokak’ta bulunan İttihat ve Terakki Kulübü’nün önünde muhteşem bir tak yapılmış ve üzerine heyet-i Osmaniye’yi temsil eden yağlı boya ile resmedilmiş bir zırhlı konulmuştur. Kulübün bütün pencereleri de kırmızı-beyaz bayraklarla donatılmıştır. Gece-

¹⁷ *Trabzon’da Meşveret*, 10 Temmuz 1326/23 Temmuz 1910, No: 194, s. 1.

¹⁸ *Tanin*, 10 Temmuz 1327/23 Temmuz 1911, No:1039, s. 1.

¹⁹ Bu sene içerisinde İstanbul’da yapılan resmigeçit töreninin ayrıntılı bir anlatımı için bkz. *Tanin*, 12 Temmuz 1327/25 Temmuz 1911, No:1040, s. 3.

leyin ise bütün mekânlar fener ve kandillerle donatılmış, her taraf aydınlatılmış, askeri mızıka sırasıyla Kavak Meydanı ile Valilik ve Belediye dairelerinde ve Uzun Sokak'taki kulübün önünde vatan ve ordu marşları çalmıştır. Bu güne, Trabzon merkez halkından başka, köylerden gelen çok sayıda kişi de katılmıştır.²⁰

Dönemin matbuatından anlaşıldığı kadarıyla, On Temmuz gününü her zaman renkli bir baskıyla Trabzon halkına ulaştıran Trabzon'da Meşveret, 1911 yılındaki sayısında bu günü kurtuluş ve selâmet günü olarak ifade etmiştir. Ardından Nazım Nazmi imzalı bir şiirle On Temmuz ihtilalinin evrenselliği üzerine vurgu yapılmış ve “*Ey büyük id! Ey şetairetli, şanlı on Temmuz. Sana medyun değil vatan yalnız. Seninle buldu hayat Hind u Çin, Cava, Afgan. Seninle buldu hayat bir cihan-ı türlü insan. Ey büyük id! Ey şehinşah-ı rûz! Ey şetairetli, şanlı on temmuz. Seni ey nur-ı rahmet-i Yezdan! Seni takdis eder bütün bu cihan*” sözlerine yer verilmiştir. Ayrıca İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yönelik övgü dolu şu dizelere de yer verilmiştir:

Ruh-ı Manevi-i Cemiyete

O günlerin kemiren, öldüren, kıran, kanatan
O günlerin sana hiçbir taalluku yokken
O bir cenin-i mülevvesdi, öldü. Sen gelsen
Seninle buldu hayat, inleyen, sönen bu vatan.²¹

1912 yılına gelindiğinde ise kutlamalarla ilgili, önemli bilgiler edindiğimiz Trabzon'da Meşveret gazetesi, yine bu güne özel bir renkli ilk sayfa baskısıyla yayımlanmıştır. Gazeteye, “*On Temmuz Osmanlıların Büyük Bayramı*” başlığı atılmış ve dünyayı temsil eden bir küre resminin üzerine, sancağının ayağı Girit Adası üzerinde olan bir bayrak ve ona yaslanmış iki silah resmi koyulmuştur. Silahların dipçiğın bir ayağı Anadolu'da gösterilirken diğeri Kuzey Afrika üzerine konuşturulmuştur. O dönem içerisinde Trablusgarp Savaşı'nın ve Girit meselelerinin devam ettiğini hatırlarsak, bu temsili resmin seçilmesi çok manidar bir hale gelmektedir. Kuşkusuz Trabzon'da Meşveret gazetesinin ilk sayfasında yer alan bu temsili resimle halkın maneviyatının yükseltilmesinin yanında Meşrutiyete ve onun hükümetine olan inanç da yüksek tutulmaya çalışılmıştır. Trabzon Jandarma Taburu ile Jandarma Efrad-ı

²⁰ *Trabzon'da Meşveret*, 13 Temmuz 1327/26 Temmuz 1911, No:296, s. 2. Bu kutlamalardan haberler veren gazete geçmiş döneme de göndermede bulunmuş ve “*Otuz milyon Osmanlının hakan-ı sabık gibi bir müstebitin yed-i zulmünden kurtulduğu, vatanın parçalanmak tehlikesini atlattığı bir günde bütün kalbiyle bu milli bayrama iştirak etmeyecek bir Osmanlı tasavvur etmek kabil midir? Vatanın istikbalini metin temeller üzerine vaz eden On Temmuz, Osmanlıların bir abide-i ekberidir.*” diyerek duygularını ifade etmiştir.

²¹ *Trabzon'da Meşveret*, 10 Temmuz 1327/23 Temmuz 1911, No:295, s. 1.

Cedide Mektebi tarafından da bir resmigeçit töreni düzenlenmiştir.²²

Sonuç

Her sene tekrarlanan kutlamalarla bir yandan Osmanlı milletli olma yolunda birleştiricilik temin edilmeye çalışılırken, diğer yandan Meşrutiyet ve onun değerleri, getirdiği hürriyet ve diğer önemli ilkeleri vurgulanmak istenmiştir. Bu günlerin toplumların hayatında önemli bir rol oynadığı ve sosyal dayanışmayı gerçekleştirdiği de önemli bir hakikattir. Bunun bilincinde olan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile mensuplarının çoğunluğu İttihatçı olan Meclis-i Mebusan, bu hakikatten de yola çıkarak Osmanlı ve Türk tarihinde önemli bir yeri olan bu günü, toplum hayatına kazandırmışlardır. Bu günün bayram ilan edilmesiyle ilgili olarak Meşrutiyet'in ilanında rol oynayanların hatırlatılması ve halkın hafızasında yer ettirilmesi isteği de söylenebilir. Böylece siyasi arenada, devlet arenasında ortaya çıkan yeni kişiliklerin toplumda yer almasına ve onların kurumsallaşmasına hizmet edilmek de istenmiştir.²³ Ancak bu kutlamalar İtalya ile yapılan savaş sonucunda Trablusgarp'ın kaybedilmesi, 1912 yılında Balkan Savaşları ve ardından Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ilk günlerindeki heyecanı gitgide kaybetmiştir. Trabzon ise Birinci Dünya Savaşı içerisinde 18 Nisan 1916 yılından 24 Şubat 1918 yılına kadar yaklaşık 22 ay süren Rus işgaline maruz kalmış ve başta göç etmek mecburiyetiyle birlikte iâşe ve sağlık sorunlarıyla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bütün bunların sonucu yurdun diğer kesimlerinde de yaşanan benzer sıkıntılarla birlikte yıkılan Osmanlı birliği, bir arada yaşama bilinci ve kardeşlik fikirlerine, savaşın ortaya çıkardığı insan ve gelir kaybı da eklenince, darbe vurmuş ve kutlamalar eski görkemini bir daha geri gelmemek üzere kaybetmiştir.

²² *Trabzon'da Meşveret*, 10 Temmuz 1328/23 Temmuz 1912, No:398, s. 1.

²³ Bünyamin Ayhan, "II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki, Siyaset ve Basın", *İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset*, Ed: Hakan Aydın, Palet Yay., Konya, 2010, s. 61.

بشهره

شرايط اشترای
سه لک
طرز زنده ۳۰ طشره ایچون ۳۳ طشره
اطلاق بارنه تاسر
مسکتره موافق آکاره همیدایر آیدیر
درج اولیان اولان اعاد اولتاز
ششمی ۱۰ یازدهر

(سال ۱۰ نجره سنه ۱۳۲۸)

چهارشنبه جمعیاری کونری نشر اولتور

۳۹۸ شماره

صاحب امتیاز و مدیر مسئولی : نایبی
عمل اداروسی
اوزون - ووقی یازدهسنده (مشورت) مطبوعیدیر
کونریه نکت اولوق صاحب امتیاز نجاه کونریلیدیر
انصار مسکوب نیول اولتاز
ششمی ۱۰ یازدهر

۱۰ نجره

بارنه اولارینه
بو نجه سانکه اولوق داستان بفری
شرف دران جهان ، شمالی اقلانیزد
بو کونکی حیدرلیک ، بو شاکلی تودک
کودور بو نجه کونری برون سرانری .

دولت ، نکت و اول ، اشتیاسی دار بوزک
حیایز بو ، فدایان بو ، قمر بیه بو
بو نکت الی عصره کونری قارشی
میخاشنه هر آن بو دهر منورسک

اوزنجیت

عبداللہ بن ابی بکر

پوتون بو شیار آوت ، سونکو قان نکت استیج
- یازان دولک زه ، قمر بزمنا شری -
پوتون بو شیار آوت مطلقا یاز باری
اونکده افده بو شیار شیا مسایر ایچن .

نجره ، هیچ افلیک ، ایبار بکی لیل کرن
بو سونکو انه باندله مطلقا قچیل
حلال ایچده لان ملک ساله بران ایچن .
نجره هیچ افلیک بکتی کویب سو نکت :

یاز باری دغا بو کسک برا غلاب لورن
امان سلازی موله هیچ اولونیک سوزده
ترک اولوق

بو کونکی حرب دخی را غلاب مسوده
اساسی طشره لیدر ایچن ، بوزک دین مین

معز و وطنه عثمانی بیکه سطره ایچن